

Майстра ў белай кашулі

Штрыхі да творчага партрэта Уладзіміра Караткевіча

Аляксей НЕНАДАВЕЦ,
доктар філалагічных
наук, прафесар

Чалавек вёскі – адвечны працаўнік – усялякую працу, асабліва касьбу, жніво, сенакос, пачынаў абавязкова ў белай палатнянай вопратцы, часта амаль што ў святочнай. Гэтая рыса ўрачыстасці не парушалася ў працоўным рытме шматлікіх пакаленняў беларусаў. Продкі верылі, што Праца – таксама адухоўленая, і выконваць яе трэба як свяшчэнны рытуал.

«Чыстая» праца – гэта тая, якая спрадвек выконвалася агулам: некалі – родам-абшчынай, а ўжо потым сумесна некалькімі сем'ямі ці сваёй, уласнай, але «поўнай» – з дванаццаці-пятнаццаці чалавек. З цягам часу такія працаёмныя работы ў народзе атрымалі назву «талака». Іх трэба было адрабляць усім па чарзе, ніколі пра гэта не забываючыся, ні на што не спасылаючыся і не адгаворваючыся. Калі хварэў гаспадар ці гаспадыня, то за сябе яны некага абавязкова пасылалі, бо не адрабіць проста было немагчыма – гэта быў грэх! Грэх за нявыкананую абшчынную працу. Агульную. Абавязковую. Самаахвярную і... даючую жыццё. Духоўная чысціня такой абшчыннай працы патрабавала ад яе выканаўцаў і вонкавай чысціні. Ты мог быць у паншанай апранасе, але чыстай, у старой, але без дзірак.

ПРА АЎТАРА

НЕНАДАВЕЦ Аляксей Міхайлавіч.

Нарадзіўся ў 1958 годзе ў в. Чухава Пінскага раёна Брэсцкай вобласці. У 1980 скончыў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны. Працаваў у гэтым універсітэце. З 1999 года – загадчык кафедры грамадскіх дысцыплін і права Бабруйскага філіяла Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта. Доктар філалагічных навук (1995), прафесар (1996). Аўтар шматлікіх манаграфій па міфалогіі, дэманалогіі, літаратуразнаўству і краязнаўству. Сфера навуковых інтарэсаў: узаемасувязі літаратуры і фальклору, даследаванне магіі і язычніцкай рэлігіі беларусаў.

**«ТЫ ЎВЕСЬ, І СКУРАЮ
І НУТРОМ, ПАДРЫХТАВАНЫ
ДА ВЯЛІКАЙ РАБОТЫ...»**

Вядома ж, гэтыя старадаўнія традыцыі беларускага народа выдатна ведаў Уладзімір Караткевіч. Тое, як у яго распачынаўся творчы працэс, сведчыць найперш пра імкненне аддаваць належную, шчырую павагу сваёй манатоннай, але, тым не меней, творчай пісьменніцкай працы, без якой ён проста не мог існаваць. На першы погляд, лёгкасць, імгненная імправізацыя, энцыклапедычная ўзбагачанасць ведамі, а з другога боку – імкненне ні ў якім разе не парушыць традыцыю, «не закрануць адвечную волю і дух продкаў». Спачатку падамо сведчанне Р. Барадуліна, найбліжэйшага сябра і дарадцы творцы, які многае ведаў пра У. Караткевіча не з чужых слоў: «Раніца ванна з «Бадусанам», потым спорная чарка, супешнік, кава па-турэцку, абавязкова з каймаком – з пенкаю. І ў беласнежнай кашулі – за пісьмовы стол, дзе быў музейны парадак і акуратнасць. Не адрываючы рук: гэтак старонак 10–15 уборыстым, да смачнага акруглым почыркам на фінскай паперы, вядома ж, залатым пяром пісалася за першы прысклок новая апоўвесьць, новае эсэ, рэцэнзія, а то і проста ліст. Варта адзначыць, што з Караткевічавай старонкі ад рукі выходзіла болей за дзве старонкі перадруку» [1, с. 20].

У гэтым сэнсе У. Караткевіч адносіўся да разраду своеасаблівых «моднікаў». Як нам падаецца, важны ўплыў аказала тое, што за плячыма Уладзіміра Сямёнавіча была не толькі ўніверсітэцкая адукацыя, але і Літаратурны інстытут, і курсы спецыялістаў кіно. Там і пабачыць, і пачуць, і запазычыць для ўласнага літаратурнага працэсу можна было надзвычай многа. А пераняўшы, перайначыць на свой густ. Паступова гэта ўвайшло ў будзённым рытм працы, прыйшло разуменне адвечнай святасці працоўнага працэсу, яго сакральнай чысціні. Цяпер зразумела, чаму Караткевіч, адчуўшы гэта,

ні ў якім разе не парушаў яго. Выйсці на чыстую Працу ў бруднай, прапацеляй вопратцы азначала апаганіць яе, сапсаваць.

Вось як уласны творчы працэс апісваў сам пісьменнік у рамане «Чорны замак Альшанскі» праз вобраз галоўнага героя Антона Косміча: «У той брыдкі сакавіцкі вечар я якраз рыхтаваўся да работы. Шчыра кажучы, не цярпелася дарвацца да яе: многія месяцы я займаўся не тым, чым хацеў.

Для мяне гэтыя першыя хвіліны – ледзь не найбольшая асалода ў жыцці. Метадчына раскласці на сталe рэчы: чыстая папера – справа, злева – месца для спісанай. Справа крыху далей – вымытая да рыпення попелыніца. Ля яе нечепаны (абавязкова нечепаны!) пачак цыгарэт. Дзве ручкі запраўлены чарнілам. На падаконні злева свежазмолатая кава ў герметычным слоіку і кававы апарат. На сталe ані парушынкі.

Сам ты толькі што пагаліўся, узяў ванну, абавязкова надзеў новую чыстую кашулю. Перад табою бялюжкі аркуш паперы, і зялёная лямпа кідае на яго яркае ў салатавым паўзмроку кола. Ты можаш адкласці работу да раніцы – усё адно ўнутрана ты падрыхтаваны да яе. А можаш сесці і зараз...

І ты ўвесь, і скураю і нутром, падрыхтаваны да вялікай Работы, адзінага пэўнага, што ў цябе ёсць. І ўсё гэта – як быццам чакаеш найдарожшага спаткання, а яно чакае цябе, і сэрца замірае і падае. І незайманы, цнатлівы ліст паперы чакае першага пачалунка п'яра.

Званок!

Я ўнутрана вылаяўся. Але стол быў прыбраны, і чакаў, і мог чакаць да заўтра, і можа гэта было яшчэ лепей, як лепей чакаць дарагога спаткання, каб даўжэй адчуваць лікуючую ненатольнасць. Легчы спаць, ведаючы, што «заўтра» прынясе першую – заўсёды першую! – радасць, і прачнуцца з адчуваннем гэтай радасці, і ўстаць, і ўзяць яе» [2, с. 10–11].

Як бачым, сам пісьменнік даволі падрабязна, а галоўнае, дакладна перадаў глыбіннасць пачуццёвасці, якая выклікалася... звычайнай працай. Гэта для каго звычайнай? Для чытача альбо для зайздросні-

ка, для таго, хто нічога ў гэтым не разумее, а для У. Караткевіча яна паступова рабілася часткай абавязковага псіхалагічнага рытуалу.

«АДЧУВАЮ ЗДОЛЬНАСЦЬ ЗРАБІЦЬ МНОГАЕ...»

Не выключана, што з самага пачатку творчага шляху У. Караткевіч выдатна разумее, што нельга ўсё ахапіць аднаму, нават самаму таленавітаму чалавеку, але імкнуўся да такога ахопу. І не таму, што крочыў да славы, да літаратурных узнагарод. Празмерная цяга да шматаспектнай працы выклікалася тым, што бачыў «белыя пляміны» ў літаратуры, мастацтве, гісторыі, культуры. Уладзімір Сямёнавіч прызнаваўся найбольш блізім: «Хіба вінаваты я, дарагі Аляксандр Андрэянавіч (прафесар Назарэўскі. – **Аўт.**), што адчуваю здольнасць зрабіць многае з неабходнага? А неабходна многае. Хіба не пісаць сапраўдных падручнікі па літаратуры, таму што падручнікі ў нас такія дрэнныя, што толькі агіду могуць выклікаць у душы дзіцяці. Патрэбны вершы, народныя легенды, паэмы, раманы і г.д. Кампазітары адчуваюць хранічны голад, няма гістарычных п'ес, лібрэта для опер, патрэбны біяграфіі знакамітых людзей, патрэбны мастацкія напісаны пучевадзіцель па Беларусі. Неабходны пераклады (шкада, што я дрэнна ведаю мову), кнігі па беларускаму мастацтву і абавязкова неабходна папулярная кніга па тэорыі літаратуры, не менш мастацкая, але больш навуковая, чым «Золотая роза» Паустоўскага» [3, с. 21].

І прызначэнне сваёй літаратурнай працы Уладзімір Сямёнавіч цаніў вельмі высока, выказваючыся не з паказной дэкларатывнасцю, а таму, што сапраўды лічыў менавіта так: «Трэба працаваць не для сябе, а для сваёй роднай краіны, для Беларусі, якой, калі дазволіць лёс, я паслужу, колькі будзе дадзена дзён, – многа або мала, але да канца».

Раскладваючы ўсё па «палічках», па жанрах і відах мастацтва, У. Караткевіч добра ведаў, што такая «шматжанравасць» ягонага творчага накірунку «топіць», зацягвае, не дае ніякіх шанцаў для неабходнага адпачынку: «Я адраваўся ад папер.

Уладзімір
Караткевіч.
1979 год

Вочы гарэлі, быццам засыпаныя пяском, ва ўсім целе была млявасць, нібы нехта добра адмалаціў мяне валікам ад канапы... Праглынуў таблетку папаверыну, паляжаў хвілін пятнаццаць, і калі боль прытуіўся, толькі тады выкінуў дзве попелішчы недакуркаў, адчыніў усе вокны, умыўся халоднай вадой, узрэзаў пачак цыгарэт, закурыў і стаў думаць, што ж мне рабіць з таямніцай, якая дасталася мне ў рукі» [2, с. 71–72].

Вырашэнне любой творчай задачы, безумоўна, патрабавала ад пісьменніка поўнай аддачы, поўнага паглыблення, бо інакш ён проста не дасягнуў бы жаданага выніку, не стварыў бы рамана, аповесці, п'есу, у якую паверылі б чытачы, успрынялі б усё гэта за чыстую праўду, а не за таленавіта падмаляваны ўмелым майстрам гістарычны факт. Ён быў выдатным рамантыкам, хоць сам упарта называў сябе рэалістам. Відаць, баяўся, што не так зразумеюць і даволі хутка пачуецца ад нядобразычліўцаў-зайздроснікаў: «Навыдумляў, а дзе ж тут метада сацыялістычнага рэалізму?» Вядома ж, падобныя выказванні і ацэнкі моцна ўплывалі на настрой пісьменніка, на ягонае здароўе – гэта проста выбівала У. Караткевіча з каляіны, не даючы магчымасці спакойна працаваць далей ці думаць-разважаць над будучым творам. Вось што прыгадвае Р. Барадулін: «Бывала, раніцай летуценна-маркотна казаў Караткевіч: «Галава, як дзікі стэп, такая ж бяскрайняя і такая ж дурная». Пад вечар, стомлены працай, бегатнёй, мітуснёй, мінорна як не шаптаў ён: «Я хачу легчы і ціха сканаць...» [1, с. 10].

А душа... Душа шукала раўнавагі, хілячыся да найбольш блізкіх і давераных людзей – сяброў, нешматлікіх, затое верных і надзейных, якія маглі параіць, падтрымаць, падставіць, калі што якое, плячо, а то і адвесці чарговы ўдар. Часта, асабліва ў часіны адчаю, не дапамагала і гэта. Тады наставала своеасаблівая адлучанасць, калі Караткевіч замыкаўся ў сабе, не хацеў нікога бачыць, не жадаў нікога чуць. Для такога рамантыка і аптыміста, з яго бясконцай

вераі у мудрасць жыцця, не хаўрусаваць з людзьмі, не дзяліцца з імі планами, не «правяраць» на іх сюжэты задуманых твораў было самым страшным.

«ГЭТА ЎСЁ РОЎНА, ШТО ПАД МЕЧ – УЛАСНЫХ ДЗЯЦЕЙ...»

Уладзімір Караткевіч выдатна разумеў, што ўсе творы аднолькава значымі не ўдаюцца. Проста за правіла яшчэ было ўзята і іншае – нельга зніжаць планку свайго майстэрства. Яму хацелася пісаць амаль заўсёды, пастаянна, бо гэта давала магчымасць таксама (што немалаважна!) падтрымліваць высокі ўзровень творчай формы. А як жа пісьменніку без яе? Вельмі цяжка. Вось яскравая вытрымка з успамінаў А. Мальдзіса:

«– А як у цябе справы з «Крыжам Аняліна»?

– Пачаў, стары, але далей не ідзе. Зноў я нешта не ў форме... Не ведаю, можа, і ад дня нараджэння адмоўлюся» [3, с. 167].

Адсутнасць формы тлумачылася многімі акалічнасцямі. Пачынаючы ад бытавых, калі нехта рэзка запырэчыў ці неабдуманая нешта сказаў, і заканчваючы «афіцыйна-дзелавымі», калі пісьменніку безапелальна «ўказвалі ягонае месца», а таксама настойліва раілі, пра што і як пісаць. Страту творчай працаздольнасці сам Караткевіч канкрэтызаваў даволі проста – пэўная залежнасць ад «віна зелянога». Пэўнай ілюстрацыяй можа служыць прыведзены Р. Барадуліным такі эпізод іхняга творчага супрацоўніцтва: «Каласы пад сярпом тваім», пад чым жа цапом зярняты? Дзе ж працяг абяцаны? Чым, творца, рукі твае заняты?» Адказ годна-гарэзлівы – чаркай» [1, с. 26].

Выходзіць з такога становішча пісьменніку даводзілася, наганяючы і ўшчыльняючы працоўны рытм наступных дзён, каб паспець зрабіць тое, што не было зроблена з-за выбрыкаў Бахуса. Пра такія моманты творчага працэсу дакладна сказаў Антон Косміч з «Чорнага замка Альшанскага». Дарэчы, гэта ўжо даўно прызналі літаратуразнаўцы, герой у многім «спісаны» з самога Караткевіча, таму ягоным выказванням можна давяраць цалкам: «У наступныя пяць дзён я выкупляў грэх свайго

Уладзімір Караткевіч і Рыгор Барадулін на Рыжскім узмор'і. 1967 год

«п'янственнаго глумения». Працаваў, не даючы сабе ані хвіліны перадышкі» [3, с. 98].

Калі з гэтым было больш-менш проста: усё залежала ад пісьменніка, ад таго, як хутка ён возьме сябе ў рукі і пачне працаваць, то праявы адміністрацыйнага кіравання ў літаратуры развіваліся незалежна ад волі пісьменніка і вельмі разбуральна ўплывалі на Караткевіча. А. Мальдзіс занатаваў рэакцыю на адну з такіх сітуацый: «Пасля званка з Гродна пра тое, што гаварылася на тым семінары, ён рашыў (сказаў пра гэта мне ў бальніцы), што зноў вяртаецца «сталіншчына». Пачалася вострая дэпрэсія» [3, с. 181].

У бесперапыннасць творчага працэсу даволі часта ўмешвалася, а то і адразу прыпыняла яго на нявызначаны тэрмін і любоў аўтара да сваіх герояў.

Яны вельмі прывязваліся адзін да аднаго – аўтар і ягоны станоўчы герой. Не выключана, што разам жылі, разам кахалі, разам працавалі і, адпаведна, разам змагаліся. Герой, напрыклад, не заўсёды ведаў, што яго чакала наперадзе. Магчыма, прадчуваў, але не болей. А вось пісьменнік – ведаў. Ён веў свайго героя не толькі на здзяйсненне подзвігу, але і... на смерць таксама. Таму, здаралася, што У. Караткевіч часам спыняўся на «паўдарозе», не дапісваў амаль гатовы твор: «А вы думаеце, мне гэта лёгка?! Любімых герояў – пад кулі, на вісельні, на катаргу, у ссылку... Вы ж ведаеце, чым скончылася паўстанне – сучэльным разгромам. Гэта ўсё роўна, што пад меч – уласных дзяцей...» [3, с. 145].

Ужыўшыся ў эпоху, у ход гістарычных падзей, пісьменнік і сам залежаў ад іх, бо не мог супярэчыць таму, што адбылося ў далёкай (ці не зусім далёкай) мінуўшчыне. Жыццё і сюжэт, чытачы і крытыкі патрабавалі ад Караткевіча праўды і толькі праўды. Ні ў якім разе нельга было прыхарошваць сваіх адмоўных герояў, асабліва тых, якія пакінулі адмоўны след у гісторыі нашага краю. Яно і зразумела, бо тады Уладзімір Сямёнавіч адразу пайшоў бы супраць рэальнасці гістарычных падзей, і чытачы, якія добра ведалі мінуўшчыну, адразу

ўбачылі б промахі аўтара. А Караткевіч жа заўсёды імкнуўся дабівацца таго, каб яму верылі, а калі так – каб верылі і ў рэальнасць існавання ягоных герояў. Ні больш і ні менш!

Калі ж гаварыць пра станоўчых персанажаў, вынашаных, вышпеставаных высокімі памкненнямі і думкамі аўтара, дык для звычайнага чытача многае тут невытлумачальнае і дзіўнае – і геройскія ўчынкі, і празмерная, амаль паказная храбрасць, смеласць і адчайная мужнасць, і праявы незвычайнай кемлівасці і гумару, хітрасці і вesityлосці, нават на лязе мяча, нават перад тварам усемагутнай смерці. Сапраўды, у рэальных жыццёвых сітуацыях многае вырашаецца куды больш проста і праявічна, без усялякай там высокай патэтыкі, рызык для жыцця і г.д. Нярэдка станоўчыя персанажы Уладзіміра Сямёнавіча не мелі права нават на адзіную памылку. Справа ў тым, што яны рызыкавалі не толькі ўласным жыццём, але і жыццямі многіх. Да таго ж, ад іх залежаў поспех барацьбы за адвечную народную ідэю, напрыклад, «За зямлю і волю». Тут фальш не дапускалася, ёй не было месца.

**«ХТОСЬЦІ ПУСЦІЎ ЧУТКУ,
ШТО ПІШАЦА МНЕ ЛЁГКА...
ГЭТА НЯПРАЎДА»**

Мікола Аўрамчык,
Уладзімір
Караткевіч,
Васіль Быкаў.
Мінск, 1973 год

У творчай справе мала каму давяраў У. Караткевіч. Хіба што найбліжэйшым сябрам-паплечнікам. Толькі і яны не маглі ў кожнай сітуацыі дапамагчы пісьменніку. Удары лёсу яшчэ ўзмацняліся хваробамі. І якая ўжо тут праца, калі нават хадзіць Уладзіміру Сямёнавічу часам было надзвычай цяжка. Часта ў стан ціхага адчаю, у дэпрэсію яго заганялі дзеянні тых, хто браўся «працаваць» над творами пісьменніка. Асабліва абурала У. Караткевіча тое, як абыходзіліся з ягонымі раманами і апавесцямі кінарэжысёры. Абураўся, і ўсё на тым, бо, калі б пачаў даказваць і стаяць на сваім, прагучала б, хутчэй за ўсё, традыцыйнае: «Не хочаш, то не будзе і такога! Здымем па сцэнарыі, напісаным па творы іншага аўтара!»

Зусім іншая справа, калі Уладзімір Сямёнавіч працаваў з удумлівым, дасведчаным рэдактарам, які ў кожным канкрэтным

выпадку імкнуўся не псаваць твор, не перайначваць аўтарскую задуму, не ламаць сюжэт, а, наадварот, узмацніць яго, зрабіць яшчэ больш дасканалым. Пра гэта вельмі хораша напісала В. Шчадрына: «Уладзімір Сямёнавіч быў вельмі акуратны ў сваіх адказах, тлумачыў не толькі значэнне таго ці іншага слова, але і рабіў малюнкi, графічныя накіды розных невядомых мне прадметаў. Асабліва гэта тычылася старога посуду і зброі. Як каштоўную рэліквію захоўваю старонкі, спісаных яго выразным почыркам, яго прапановы і абавязковыя варыянты перакладу таго ці іншага слова і канчатковае – маё слова, узятая з тэксту перакладу з характэрнай прыпіскай: «А, можа, так і лепей, хай застаецца» [5, с. 65].

Калі У. Караткевіч быў у добрым настроі, а побач з ім знаходзіліся тыя людзі, якія былі яму прыемныя і ні ў чым не заміналі, ён паводзіў сябе вельмі дасціпна і многа імправізаваў. Тады праяўлялася даклад-

Уладзімір Караткевіч на філалагічным факультэце БДУ. Канец 1970-х гадоў

насць азначэнняў, афарыстычнасць выказванняў. Ён умеў абмяляваць прадмет, умеў заўважаць важныя дэталі, апісаць колер і гук. Здзіўляў глыбінёй ведаў па любой тэме, і неабавязкова па той, над якой у гэты момант працаваў ці збіраў спецыяльны матэрыял. Р. Барадулін згадвае пра сумесную паездку ў Полацк, дзе быў проста «шакіраваны» тым, як У. Караткевіч «выдаў» яму інфармацыю пра працэс вырабу плінфы і пра яе значэнне ў развіцці беларускага фундаментальнага дойлідства: «Уладзімір выбраў мне з другу некалькі

штук плінфы, пры гэтым прачытаў бліскучую, бо маланкавую, лекцыю па гісторыі і Сафійкі, і Полацка. Ён мне іншы раз здаваўся сейфам, у якім захоўваюцца падзеі, факты, даты» [1, с. 20].

Усё гэта проста так не прыходзіла. За ўсім хавалася напружаная штодзённая праца, назіральнасць, кемлівасць, розум і, вядома ж, начытанасць. Яго прагу да кнігі з самых малых гадоў адзначаюць многія. Яна была ў яго ў крыві. У. Караткевіч давёў самаадукацыю да такой ступені, што практычна ў любой галіне мог на роўных разважаць-размаўляць са спецыялістам. І гэта была адметнасць сапраўднага пісьменніцкага прафесіяналізму. «Я памятаю, як ён зачытваўся Маркам Твэнам, як любіў Яраслава Гашака, Мікалая Гоголя. Але, з другога боку, ён любіў такіх пісьменнікаў, як Аляксей Талстой, Генрык Сянкевіч, Канстанцін Паустоўскі, Аляксандр Грын», – піша Р. Барадулін [1, с. 8]. Сапраўды, любімых аўтараў у Караткевіча было мноства. Што, відавочна, выклікалася шматграннасцю таленту пісьменніка: розныя кірункі творчасці патрабавалі дадатковага нападнення.

Добра ведаючы Беларусь, яе гісторыю і культуру, У. Караткевіч імкнуўся пры любой нагодзе пабываць у самых аддаленых мясцінах, паглядзець, пагаманіць з людзьмі, проста паназіраць за імі, нешта ўлавіць, адкласці ў памяці на будучае. А. Ліс згадвае: «Экспедыцыйныя вандроўкі па рэспубліцы ў таварыстве навуковых работнікаў, акрамя таго, што ўзбагачалі пісьменніка ўражаннямі, ведамі, давалі яму, як аўтару гістарычнай тэматыкі, цікавы фактычны матэрыял. Хіба не ў тых падарожжах аднойчы прымоўіўся яму і «завязаўся» ў свядомасці апошні яго роман-дэтэктыў «Чорны замак Альшанскі» [4, с. 406].

У паездках ён паводзіў сябе па-свойму – на людзях амаль нічога не запісваў, не занатоўваў. Быццам бы заставаўся аб'якавым, не выказваючы асабліва свайго захаплення, зачаравання. Затое потым, праз зусім кароткі час, здзіўляў усіх новым творам, у якім дакладна і пераканаўча паказваў тое, што яму давялося там бачыць. У гэтым і быў, па сутнасці, У. Караткевіч. Р. Барадулін прыгадвае, як некалькі разоў пісьменнік

Помнік
Уладзіміру
Караткевічу
ў Віцебску

даводзіў яго да шчырага здзіўлення: «Мы з Кляўко па-журналісцку стараліся нешта злавіць у запісныя кніжкі, вывучалі жыццё, а Караткевіч пад час нашых паездак па Прымор'і толькі не выпускаў з рота цыгарэту, абавязкова чытаў нейкую кніжку і як бы драмаў. А пасля мы ахнулі, што ён убачыў і як, галоўнае, убачыў» [1, с. 12–13].

За вонкавым спакоем, паказным раўнадушшам хаваліся напружаныя хвіліны і гадзіны ўдумлівых разважанняў. Калі Караткевічу здавалася, што ўжо нешта «выспела», тады спяшаўся некаму, не папярэджаючы яго, вядома ж, «нагаварыць» матэрыял, які потым заставалася проста пісьмова аформіць.

Многае давалі пісьменніку і ліставанне з чытачамі, творчыя сустрэчы, прэзентацыі, пасля якіх яму, акрыленаму, хацелася працаваць яшчэ і яшчэ для гэтых людзей. Здаралася, яны падказвалі Уладзіміру Сямёнавічу новую задуму, і тады ён, нібы апрабоўваючы яе будучую значнасць, імкнуўся неўпрыкмет «паказаць» сваім бліжэйшым дарадчыкам. А ўжо па тым, як яны стануць рэагаваць, вызначыць сваю пазіцыю і даволі лёгка (з ягоным талентам!) пачаць працаваць у патрэбным рэчышчы.

Сюжэты прыходзілі да У. Караткевіча па-рознаму. Усё магло пачацца са звычайнага жыццёвага эпізода, з дробнага гістарычнага факта, пачутага ці вычытанага недзе. Але ж сюжэт яшчэ неабходна было апрацаваць, «абыграць», адшліфаваць, бо, як сцвярджаў сам аўтар, «на псы»

можна звесці нават выдатную задуму. Не выключана, што з ростам уласнага майстэрства, з кожным новым творам пісаць Караткевічу было лягчэй. Аднак пісьменнік не пагаджаўся з тым, што, маўляў, працуецца яму прасцей простага: «Хтосьці ў свой час пусціў чутку, што пішацца мне лёгка і што напісанага я амаль ніколі не праўлю. Гэта няпраўда. Калі гаварыць ужо аб нейкай «творчай кухні», то і працэс пісання выглядае прыкладна так. Спачатку з'яўляюцца запісныя кніжкі. У іх думкі, назіранні, выпіскі. Потым нараджаецца кароткі план. Паміж яго радкамі ўпісваюцца ўсё новыя і новыя кавалкі. Такі план перапісваецца разоў пяць. А потым, калі ўсё адстаялася і адшліфавалася ў галаве, – перапісваю начыста. Лёгка і без асаблівых правак. Я згодзен са словамі Буніна, якія прыведзены ва ўспамінах Катаева, што нельга з нічога зрабіць нешта шляхам бясконцых перакрэсліванняў. Вядома, калі ўжо нешта ёсць, тады праўкі дазваляюць палепшыць твор» [3, с. 168].

Праца для Уладзіміра Караткевіча заўсёды была і ўяўлялася ім як нешта ледзь не абагаўлёнае. Яна з'яўлялася і крыніцай будучага натхнення, бо, працуючы над адным сюжэтам, ён пастаянна «чапляўся» за другі, трэці і г.д. Таму для творчасці Караткевіча ўвогуле прыдатны біблейскі філасофска-рэальны выраз, якім ён закончыў свой раман «Хрыстос прыязміўся ў Гародні»: «І выйшаў сеяцель на нівы свая...». Творца паспеў высеяць не адну сямёнку, зярняты з якой упалі ў шчодрую глебу беларускай літаратуры. ─

ЛІТАРАТУРА

1. Барадулін, Р. І коскі з месца не зрушу!.. / Р. Барадулін // Уладзімір Караткевіч і яго творчасць у еўрапейскім культурным аспекце: навук. збор. / Рэдкал.: А. Мальдзіс (гал. рэд.) [і інш.]. // Беларусіка. – 2000. – № 16. – С. 7–30.
2. Караткевіч, У. Чорны замак Альшанскі / У. Караткевіч. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1983.
3. Мальдзіс, А. Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча. Партрэт пісьменніка і чалавека / А. Мальдзіс. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1990.
4. Ліс, А. Цяжкая дарога свабоды / А. Ліс. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1994.
5. Шчадрына, В. Як у Маскве выйшлі «Каласы пад сярпом тваім» / В. Шчадрына // Уладзімір Караткевіч і яго творчасць у еўрапейскім культурным аспекце: навук. збор. / Рэдкал.: А. Мальдзіс (гал. рэд.) [і інш.]. // Беларусіка. – 2000. – № 16. – С. 63–67.